

MŰTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

DEÁK FERENCZ ÉS HERTELENDI országgyűlési jelentése 1836-ból.

Közlő: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

Ludovicaea nevet viselő katonai oskolának felállítása már régen forró óhajta levén nemzetünknek e jelen országgyűlésén elhatározzák az országos rendek annak minél előbbi létrehozását s minthogy [annak pénzalapja több magános ajánlatok által (melyek között különösen említést érdemel gróf Buttlernak 20 ifju nevelésére tett jeles alapítványa) nevezetesen emelkedett, országos ajánlat útján kívánták mind azt pótolni, a mi a felállításhoz és a tanításnak elkezdéséhez szükséges vala; megajánlottuk tehát közkívétel útján fizetendő nemzeti segedelem gyanánt azon 309000 forintokat, melyek a beadott hivatalos tudósításban még é végre szükségeseknek mondattak, továbbá minthogy a concurrentialis pénztárban levő 200,000 forintoknak kamatai, melyek az 1827. 17-ik cikkely szerint eddig ezen katonai iskola pénztárába folytak, most a legújabb határozat szerint a muzeum fundusához lettek általa téve, hogy ezen hiányosság is pótolva legyen megajánlották ezen kamatok tőkáját is 200,000 pengőforintokban és így öszvesen 509,000 pengőforintokat s ajánlatunk mellett csak azt kötöttük ki, hogy egy országos választmány ezen katonai oskolának az 1808-ik évi országgyűlésén kidolgozott rendszerét újra megvizsgálja azt a jelen idők szükségéhez al-

kalmaztatva czélarányosan igazítsa és tökéletesítse s kidolgozott tervét a jövő országgyűlésének bémutassa, addig is pedig az 1808-ik esztendei rendszer tartassék meg, azonban az első megnyitástól kezdve abban minden tudományok magyar nyelven taníttassanak. Felterjesztettük mind ezeket különös felírás mellett s egy törvénycikkelyt is készítettünk az elhatározott pontok eránt melyet 3 §. alatt a tekintetes rendeknek is ezennel alázatosan bémutatunk, de ő felsége a nemzeti ajánlást el nem fogadván, azt a mit a nevelési rendszernek egy országos választmány általi megvizsgálása eránt és a magyar nyelvre nézve kívántunk, félre vetette, a mint az országos iratokból látható királyi válasz bizonyítja; mi tehát látván, hogy ezen önköltségünkön felállítandó intézet nevelési rendszerét is a mi kizárásunkkal önmaga kívánja elrendelni a kormány s nem akarván a nemzet pénzén egy oly intézetet létrehozni, mely nevéndékeinkben a nemzetiséget is elfojtva, azokat nem magyar honfiakká, hanem csak Austria katonájává formálhatná, készebbek voltunk inkább az intézet felállítását ez uttal felfüggesztve látni, mint feljebb említett feltételeinktől elállani. Ugyanazért az országgyűlésének utolsó napján minden e részben tett közajánlatinkat vissza vontuk.

Azon nagykiterjedésű váci épületet, mely egykor a Theresianumnak későbbben a Ludovicaeának volt tulajdona s minthogy ezen katonai oskolának alkalmas nem vala, közönséges árverés útján eladatni rendeltetett, nagyméltóságú gróf Nádasdy Ferencz váci

püspök ur becsü szerint megvásárolván, a nemzetnek ismét vissza ajándékozta oly czélból, hogy ott a szerencsétlen tébolyodottak számára egy czélarányos közintézet állíttassék. Köszönettel fogadván a karok és rendek nagyméltóságú megyés püspök urnak ajánlatát s ő cs. kir. főherczegségét országunk nádorát megkérték, hogy az ily czélra tett eddigi ajánlatokat és alapítványokat öszvesítve ezen jótékony intézetnek minélelőbbi létesítését eszközölni méltóztassék. Ezen megbízást ő cs. kir. főherczegsége kegyesen elfogadván megígérte hogy minden iparkodását az intézetnek létrehozására fordítja, biztosan lehet tehát reményleni, hogy ezen legszerencsétlenebb felebarátink szomoru sorsa is nem sokára legalább némüleg fog enyhíttetni.

Horvátországnak eóadására különös felírás által kéreték meg ő felségét az ország rendei az eránt, hogy a Ludovicaea nevet viselő kereskedő utnak, melyet Károlyvártól Fiumeig magános vállalkozók tetemes költséggel készítették, megváltása eránt czélarányos intézkedéssel lenni méltóztassék. Fellette kívánatos volna ezen kérelemnek sükkere, mert kereskedésünk, mely ugy szólván ezen egyetlen egy uton mehet a magyar tenger partjáig a megváltás által nem csekély utivámoktól szabadulván fel nevezetes könnyebbülést nyerne. Mind a két táblának köz egyezssével készült e tárgyban a felírás, de minthogy az csak országgyűlésének utolsó napjaiban küldetett fel, királyi válasz reá nem érkezett.

A nemzeti nyelv és mivelődés terjesztésének tekintetéből elhatározták a törvényhatóságoknak képviselői, hogy Pesten országunk fővárosában egy nemzeti játékszin építtessék s végre utasításaik szerint 400,000 pengő forintot szinte közkivetés szerint fizetendő ajánlottak, de még ebben is gátot vetettek a méltóságos főreudek elhatározott ellenszegülésekkel, mert ők azt vitatván, hogy az óhajtott czél szabad ajánlások utján is biztosan elérhető, semmi kötelező erejű kivetésekben meg nem egyezének; s noha nem ok nélkül tartunk attól, hogy szabad ajánlások mellett majd épen a legvagyonosabbak vonják ki magokat a fizetés terheiből s e képpen vagy a czél nem lesz elérve, vagy a

szegényebb de lelkesebb honfiak viszik a tengernek legnagyobb sulyát, azonban minthogy ismételt izeneteink is sikertelenek valának, hogy legalább valami történjék, kénytelenek valánk ugy alkotni a törvényt, a mint azt a méltóságos főreudek javallották s egy országos választmányt rendelni ki, mely a szabad ajánlatok utját felszólítások által megpróbálja, az előkészületek, tervek és költségi öszveszámolások eránt a szükségeseket megtegye s jövő országgyűlésére jelentését beadja. Minthogy pedig ő királyi főherczegsége országunk nádora egy igen szép helyen levő tág és alkalmatos tett eszközölt ki Pest városától ingyen a nemzeti játékszin helyéül, mind neki, mind az ajándékozó városnak köszönet mondatván, azon tér mint a nemzetnek e czélra fordítandó tulajdona birtokba vétetni rendeltetett.

Pest és Buda között a Duna két partját öszve kapcsoló álló hid kereskedésünknek és a főváros emelkedésének tekintetéből már régen közohajtás tárgya vala hazánkban. Ezt a jelen országgyűlésének rendei legczélarányosabban magános vállalat utján vélték eszközölhetőnek, de látván egyszersmind azt is, hogy ezen temérdek költségű munkára vállalkozók nehezen találkoznak, ha csak a megépített hidon minden a ki azt használja vámot nem fizet. Törvényt alkotak tehát az eránt, hogy bizonyos esztendőkig, melyeknek száma a vállalkozókkal köntendő alku által fog meghatározatni, az álló hidon nemes nem nemes különbség nélkül a kiszabott vám jegyzék szerint vámot fizetni köteles legyen a kitüzött esztendők lefolyta után pedig nemes és nem nemes szinte minden különbség nélkül felmentetvén a fizetés alól, azon hid a nemzetnek tulajdonává lesz. Elhatározatott ezen törvényben a két városnak igazságos kármentesítése, s elvannak háritva mind azon akadályok, melyek akár a két városnak, akár valamely magános birtokosnak tulajdonosi jussaiból származhatnak — el van rendelve minden eredhető kérdések bírása, ki van nevezve a választmány, mely a nemzet nevében a vállalkozókkal alkudjék, s így teljesítve van az a mit e részben a törvényhozás tehetett. A süker bizonytalan de méltán reménylhető, a haszon pedig ha a

vállalat sikerül, kétségtelen, vajha ezen első lépés ösztön lenne arra, hogy a nemzeti jólétnek törvényszülte gátjait a nemzet önmagá háritaná el czélarányosabb törvényekkel.

A vasutaknak egész Európában naponként nevekedő száma, azoknak a kereskedés minden ágaira kiható hasznai s a veszélyek melyek minden elmaradó nemzetnek kereskedését fenyegetik, a mi figyelmünket is magokra vonták, különösen a Bochnia és Bécs között munkába vett vasut és azon következesek, melyek ennek felállításából eredendők, meggyőztek bennünket, hogy már most nemcsak jobblétünk kívánja a haladást, de haladnunk kell, hogy elnyomott kereskedésünk végső pusztulásával még hátrább ne taszittassunk. E tárgyban ismét csak magános vállalatok eszközölhetik haladásunkat és ezek sikerülése végett ismét törvény által kellett elháritani a gátokat, melyeket százados előitéletek vagy megszokás sőt némely részben törvény, és tulajdonosi jussok szültenek. Törvényt alkottunk tehát erre nézve is, melyben tökéletes kármentesítés mellett a vasutakra, s ehez szükséges hidakra és a vízcsatornákra megkivántató ki sajátitás elrendeltetik, de egyszersmind ugyan azon törvényben kijeleltük mindazon vonalokat, melyeken ezen kisajátitás törvénye gyakorlatba vétethetik, s elhatározzánk, hogy annak kényszerítő rendelete a meghatározott vonalokon kívül más vonalokra nem terjed, ezt pedig azért véltük szükségesnek, mert féltünk, hogy általános és mindenben határozatlan törvény mellett oly vasutak is készülhetnének hazánkon keresztül, melyek nemzeti kereskedésünknek, különösen a magyar rév partoknak inkább kárára volnának. — Egyébaránt a tapasztalás fogja leginkább ezen új tárgyban kimutatni a hiányokat, mi az alkotott törvényben azonkívül, hogy lehetővé van téve hazánkban is az ilyen közhasznu vállalatoknak tettegi létesülése, legnagyobb nyereségnek véljük azt, hogy a teljes kármentesítés melletti kisajátitásnak elve világosan ki vagyon fejtve — legalább a jövő törvényhozás könnyebben épít, javít és módosít a letett alapon, mintha még azért is néki kellene küzdeni.

Az országgyűlésének Pesten leendő tar-

tását több ízben sürgették az ország rendei. Nemcsak a város helyhezetének és nagyobb kiterjedésének tekintete, hanem a nagyobb nyilvánosság és ebből hihetőleg következő szorosabb egyetértés még inkább javasolják azt, hogy a nemzet törvényhozása az ország középpontján hazánk fővárosában gyűljön össze, mi tehát újra külön felírás által ismételénk a nemzet ezen méltó kívánatának sürgetését de felírásaink válasz nélkül maradtak, és így kénytelenek lévén e részben is a boldogabb jövődtől reményleni orvoslást, kötelességünknek véltük megtenni legalább mind azt a mi a czélnak elérhetését könnyebbé tehetné, ugyanazért ő cs. kir. főherczegségét országunk nádorát a 4. % alatt ide zárt izenet szerint tisztelettel megkértük, hogy Pesten építendő diszes és alkalmas országházának tervét ön felügyelése alatt elkészíttetni, s azt a szükséges költségek feljegyzésével együtt további tanácskozás és rendelkezés végett a jövő országgyűlése eleibe terjesztetni méltóztassék — ő királyi főherczegsége ezen kérelmet elfogadása így e részben is a jövő törvényhozás egy lépéssel közelebb lesz a nemzet közkívánatának teljesítéséhez.

Meg küldöttük annak idejében a tekintetes rendeknek azon törvényjavallatot, melyben elhatároztatott, hogy ezen országgyűlésének költségeit egyedül és egyenesen a nemesi rend viselje; s ezt jelenleg megemlíteni szükségesnek sem tartanánk, de ki kell nyilván fejeznünk azon ohajtást sőt biztos reményt, hogy nemzetünk vissza nem hozza többé a mult időknék azon igazságtalan gyakorlatát, mely szerint a törvényhozásnak költségeit azok viselték, kik a törvényhozásból törvény által ki valának zárva. A tekintetes karok és rendek már az országgyűlésének elrendeléséről szóló rendszeres munkára készített utasításban elhatározták jövődre is azt, a mit a most alkotott törvény csak ezen országgyűlése állapotott meg. Ugyanazért ha valamiben tehát épen e tárgyban volna hasznos sőt szükséges annak idejében majd a jövő országgyűlésének közéletésével az ország minden megyéjét felszólítani, hogy igazság és méltányosság szerint ezen országgyűlésének példájaként buzgó

lelkesedéssel törekedjenek törvény által elhatározatni, hogy az országgyűlésének költségeit csak azok viseljék, kik a törvények alkotásába befolyási jussal bírnak.

Midőn elhunyt fejedelmünk halálával dicsőségesen országló királyunk lépett az uralkodásra, kezdetben mint magyar király is 1-ső Ferdinánd czimzettel élt vala — méltó aggodalmat gerjesztett ezen czimzet az ország rendeiben, mert miután hazánk az ausztriai örökös tartományoktól teljesen független, s az ausztriai császárságnak nem alkotó része, a magyar király czimzetét egészen az ausztriai császárnak czimzetébe foglalni sőt annak még a név számára nézve is teljesen alája vetni csakugyan annyi volt mint nemzeti függetlenségünknek legalább egy külső jelét megsérteni. Felírást készítettünk tehát melyben ő felségét kértük, hogy a történeti valóságot és törvényeink rendelkezését figyelembe véve mint magyar király minden köziratokban, jelekben, czimerekben, egy szóval mindazokban, mik hazánkat illetik 5-ik Ferdinánd czimzettel élni méltóztassék. Elhatároztunk továbbá még azt is hogy ő felségét az országgyűlési felírások boritékán mi is ezentul mindenkor 5-ik Ferdinándnak nevezzük. Ezen utolsó határozatot sokáig ellenezték a méltóságos főrendek oly annyira hogy mivel az ország függetlenségének sérelme nélkül határozatinkat megmásolni nekünk sem lehetett, több rendbéli felírásaink boritéki czimzet nem léte miatt fel nem küldethetének. Időközben érkezett ő felségének ezen 5. % alatt alázatosan ide zárt királyi levele, melyben felszólítja az ország rendeit hogy ha már a boritéki czimzet eránt meg egyezni nem tudnak, felírásaikat az ország nádora által küldjék fel; ezt szavazatunk ellenére a többség el is fogadta s ő királyi főhercegsége országunk nádora minden elkészült felírásainkat, s azok között a czimzei erántit is ő felsége eleibe terjeszté. Felírásunkra ő felsége a 6. % alatt ide zárt királyi válaszban bizonyossá tette az ország rendeit hazánk törvényes függetlenségének sértetlen fenmaradásáról, de kérelmünknek teljesítését nem ígérte mi tehát a felírást ismételtük, s azóta minden felírások boritékain a méltóságos főrendek megegyezésével

is 5-ik Ferdinánd czimzetet használtunk. Végre folyó esztendei mártius 28-ik napján érkezett ő felségének egy királyi levele, az országgyűlésének május 2-án leendő bérekesztéséről, melyben az ország rendeinek közörméire magát mint magyar király 5-ik Ferdinándnak nevezi, s ezen nevezetet azóta is minden királyi levelekben használja. E részben tehát csakugyan teljesítve lön némüleg nemzetünk ohajtása és megszűnt az aggodalom, mely a nemzeti függetlenség ezen egyik külső jelére nézve a fejedelmi czimzetből támadott.

Azon idő alatt míg az elsőben felküldött urbéri czikkelyek ő felsége előtt voltak, sőt azután is valamikor időnk engedé, a törvénykezési rendszeres munkálat vizsgálásával foglalatoskodtunk, s ebből az ítélő székek elrendelését mind kerületi, mind országos ülésekben elvégeztük, sőt eránta a méltóságos fő rendekkel már egy izenetet váltottunk is, a polgári törvények javalati körül pedig 25 törvényczikkelyt kerületileg elkészítettünk. Mindezen törvényczikkelyeket annak idejében hivatalos tudósításink mellett a tekintetes rendeknek megküldöttük, jövőre azonban ezek csak legfeljebb némely előmunkálatoknak fognak tekintetni, s reménylenünk lehet, hogy a mi bennök célarányos, azt a jövő törvényhozás megfogja tartani, azt pedig forrón ohajtjuk, hogy igen sok pontokban a nemzet előre haladó közértelmessége javítva változtassa azokat, miket mi célarányosan elhatározni s gyakran úgy mint kívántuk volna, kivívni képesek nem valánk.

Országgyűléseinknek az előtt divatozott gyakorlata szerint csak igen ritkán valának a felírások mellett törvényjavallatok felterjesztve, hanem a mennyiben a királyi válaszok kedvezők valának, ezekből és a felírások szavaiból az országgyűlésének vég napjain egy országos választmány a nagyméltóságú magyar udvari cancellariával együtt ülvé s értekezve készítették el a törvények szerkezetét. Ilyen alkalommal gyakran megtörtént, hogy a felírásoknak és királyi válasznak sokszor kétesebb értelmű szavaiból oly szerkesztéssel készültek a törvények melyet az ország rendei el nem fogadhattak

s így veszett el több hasznos törvény, melyet érdemére nézve a királyi válasz által elfogadottnak vélt az országgyűlése. Mí tehát, hogy ismét e régi bajokkal küszködnünk ne keljen, elhatároztuk, hogy ezentul mindenkor elküldjük a törvényjavallatot is felírásaink mellett, s ő felségénél is esedeztünk hogy észrevételeit a törvények szerkezetére nézve is megtenni s jövődre a törvények szerkezetének a N. M. magyar udvari cancellariával való concertatióját megszüntetni méltóztassék, meg is ígérte ő felsége hogy észrevételeit a törvényjavallatok szerkezetére is kiterjeszti de a concertatiónak teljes megszüntetését el nem fogadá — midőn az országgyűlése már végéhez közelgetett, s ő felsége által felszólíttatánk, hogy a concertatióra törvényjavallatinkat elkészítsük, mi számosan azt vitattuk, hogy miután a törvény czikkelyekben még szerkezetetésökre nézve is nagy részben megvagyon már közöttünk és ő felsége között az egység, a concertatio épen nem szükséges, hanem inkább ő felsége kérettessék meg arra, hogy a többi czikkelyek szerkezetére nézve is jelentse ki kegyes akaratját, azonban a többség ezuttal még a concertatiót elkerülhetetlennek látván, azt elfogadta, de annak módjára nézve sokban megváltoztattuk az eddigi gyakorlatot. Ugyanis eddig az országos választmánynak tagjait az illető elnökök nevezték ki, most pedig azokat, kik ezen választmányhoz a mi táblánktól küldendők valának, mi magunk választottuk titkos szavazattal mert azt állítottuk, hogy ők a mi küldöttjeink lévén, csak úgy lehetnek képviselőink, ha magunk által választatnak továbbá eddig a megyék közül minden kerületből egy, összesen 4 tag neveztetett ki, most pedig minden kerületből kettőt s így összesen 8-at választottunk, hogy ezen elegendő választmánynál a méltóságos főrendek táblájának tagjai a mi táblánk választottjait számra felül ne haladják. Végre ezelőtt az elegendő választmány mindenekről miket a N. M. magyar udvari cancellariával végzett elegendő ülésben tett jelentést, s azon jelentés felett tüstént ott az elegendő ülésben határozat is hozatott, most pedig azt kötöttük ki, hogy a választmány semmi módosítást ön hatalmával el ne

fogadjon, jelentését ugyan elegendő ülésben tegye meg, de annak tartalma mindenkor kerületi, s országos ülésekben nem pedig elegendő ülésben, vétessék fel, mert elakartuk kerülni, s el is kerültük ezen hosszú országgyűlése alatt az olyan elegendő üléseket, melyekben valamely el nem döntött tárgy felett kellett volna határozni, minthogy mindenek előtt a két tábla szavazatainak arányáról kellett volna határozást hoznunk, vagy tetteleg és hallgatással elismernünk azt, hogy egy vagy két főispánynak szavazata egy egész törvényhatóság szavazatával felérjen, ezek közül pedig az első sok kellemetlen vitásokra okot adott volna, s elhatározása még is lehetetlen, mert a személyes szavazati jus és a képviselői jus mind alapjokra, mind fontosságokra nézve oly igen különnek egymástól, hogy azokat egy summában öszvesíteni szinte a lehetetlenségek sorába tartozik, a másik tudni illik elhallgatás és tettelegi elismerés meg képviselői állásunkban kötelességsértés lett volna. — Határozatinkat a méltóságos főrendek sem ellenezvén, az egész concertatio ily módon ment véghez, reménylünk azonban, hogy még ez a concertatio is, melynek lehető ártalma nagy részben már el van véve, jövődre egészen megszűnik.
(Folytatása következik.)

OKLEVELEK A BÉCSI CS. TITKOS LEVÉLTÁRBÓL.

VIII.

II. János királynak újabb utasítása II. Miksa császárhoz küldött követe Somlyai Báthori István részére. Kelt Gyula-Fejérvártt 1565. aprilis 21-én.

Instructio sacrae maiestatis electae Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. magnifico Stephano Bathorij de Somlijo consiliario et oratori suo ad sacratissimam caesarem maiestatem Romanorum die 21. mensis Aprilis 1565. Albae Juliae data.

Cum res caepta totius Regni Hungariae ruinam vel conseruationem secum trahere

iudicetur, caesarea maiestas Romanorum dignetur deuincere et obligare se super silentio et firma taciturnitate initorum caep-torumque tractatum, quod uidelicet nullo respectu aut affectuum uarietate consilium suum fidelissimum secretissimamque rem significabit.

Sacra Maiestas electa D. H. C. pro articulis et conditionibus per commissarios suos magnificos Stephanum Bathori et Stanislaum Nysowskj consiliarios et oratores suos initis et deliberatis, concordiae atque pacificationi conuiuere subscribereque certo statuit, verum quia caesarea maiestas Romanorum beneuolentiam suam erga serenissimam electam maiestatem prae se fert, ac conseruationi afflicti Regni Hungariae per dominos commissarios suos Spectabiles et magnificos Andream Bathori et Lazarum a Schwendi clementer et sincere consulere uelle declarat, id quod et antea saepenumero per literas et internuncios contestari dignata est.

Postulat sacra electa maiestas ac per oratorem et commissarium suum magnificum Stephanum Bathori ante omnia potissimum petit.

Primum quod, quia potentissimus Imperator Turcharum intelligens per germanorum expeditionem bellicam et caesaris Maximiliani copias ruinam et auulsionem ditionis e manibus sacrae maiestatis electae intempestiue et temere factam extitisse, uehementer permotus est, statimque expedit nuncium suum ad sacratissimum Maximilianum caesarem atque aperte postulauit totum id, quod bellica expeditio Germanorum uiolenter a ditione serenissimae electae maiestatis auulsit abripuitque, eidem serenissimae maiestati remitti reddique, simul etiam protinus expedit ualidum exercitum non tantum Beglerbegos Budensem et Themesuariensem, sed etiam praecipuum Veziarium excelsae portae cum omnibus copijs et exercitibus Romaniae cis mare habitis, edicens sacratissimae electae maiestati et firmissime mandans per Mechmet Chyaussium et literas, quod si erepta pars terrae in integrum sacrae maiestati electae per caesarem Maximilianum non restitueretur, armis quoque et

ui atque uiribus potentissimi exercitus sui sacra electa maiestas personaliter recuperaret et e manibus Germanorum excipere deberet. Regnum etenim Hungariae framea coruscante et inuincibilj adquisitum, suum esset, neque pateretur quoquo modo illud a sese abalienari uel in parte, uel in toto. Quin illud quoque Chyaussius Mechmet nomine potentissimi Imperatoris minitando addidit, nimirum quod si mandatum eius sacratissima maiestas electa negligeret uel quoquo modo postponeret, Imperatoria maiestas nullo modo obaudire constituisset, sed huius presentis iam motae expeditionis bellicae ualida manu in maiestatem electam animaduerteter atque eam seure puniret.

Itaque proponet dominus Bathorij orator et instabit diligentia summa apud caesarem Maximilianum sacratissimum, consideret pro pietate sua christiana extremum Regni periculum et afflictae gentis Hungariae miserias ac incomparabiles aerumnas imminentes, ne post tot annorum uel potius saeculorum duros labores in reipublice christianae usum militariter et sancte insumptos, et una post tot mortes acerbas constanter atque intrepide degustatas, in misera mancipia indigne et preter spem redigantur, digneturque sacratissimus caesar Maximilianus remittere totam illam ditionem sacrae maiestatis electae bello interceptam et abstractam ab Imperio maiestatis eius sacrae.

Id si sacratissimus caesar Maximilianus non concesserit, postulandum est instantissime, dignetur statim expedire et citra cunctationem mouere re ipsa expeditionem bellicam aequalem bellicae expeditioni Turcharum, ne uidelicet sub hac inita concordia pereat Regnum Hungariae, et de sacra Maiestate Electa personaque illius simul de suis quoque et ad se pertinentibus omnibus actum esse censeatur.

Vel si id, quod pernecessarium iudicatur, sacratissimus caesar Maximilianus nullo modo praestare poterit, uel forte noluerit, dignetur uel statim ostendere et designare locum pro conditione personae et dignitate principis, vbi cum decoro honeste vitam agitare una cum fidelibus sibi adhaerentibus familiaribusque suis possit, quo mox citra

cunctationem persona principis una cum rebus suis commigrare queat. Ita tamen ut seruitores et fideles sacrae electae maiestatis subditi cum regnicolis possint in omnem euentum fortunam in Transyluania extremam quoque experiri. Res enim moram nullo modo patitur. Nam expeditio Turcica in procinctu est et Beglerbegi vtrique mouerunt, et si forte personam principis hic imparatam inuenierint, cogere poterunt maiestatem illius uiolenter ad ea, quae ultro nullo modo faceret, neque facere conueniret.

Reliqua committuntur prudentiae, fidei atque diligentiae domini oratoris iuxta huius instructionis articulos. Datum anno, die, loco praenotatis.

JOANNES electus Rex:

STEPHANUS BATHORIJ
de Somlyo m. p.

Hátára jegyezve: Exemplum Instructionis Transyluani Oratori suo D. Stephano Bathori de Somlyo ad Sac. Caes. Majestatem ablegato, de 21. Aprilis 1565. datae.

(Eredetije a. bécsi cs. titkos levéltárban.)

IX.

Báthori István panaszos előterjesztése Miksa császárhoz - a Balassa Menyhért és Zay Ferencz által elkövetett kicsapongások ügyében. Kelet nélkül (1565.)

Hec sunt pro memoriali ad sacratissimam caesaream et regiam maiestatem Annotata, per Stephanum Bathorij.

Omissis, sacratissima caesarea et regia maiestas, alijs quam plurimis violentijs, caedibusque, et rapinis, antea patratas, a die sancto natalis dominj Christi iesu Anni 1563, hec patrata esse recorder.

Primo in prophesto natalis dominj, Melchior Balassa, capitaneum peditum suorum, Stephanum Balogh, cum 150 (ut mjhi dictum est,) peditibus, delegit, atque ex Zathmar dimisit, ijs iussu eiusdem adiuncti sunt equites et pedites tum in Castello Kowazo constituti, qui simul coniuncti ad domum nobilitarem Demetrij Kerepeczi prouisoris arcis Munckach in eadem possessione

Kerepecz habitam, que vnico tantummodo miliario a Munckach distat, irruentes, res, et bona, ac vniuersa pecora illius depredati sunt, inde factum est, quod milites arcis Munckach aduentum Zathmariensium militum nescientes, impari illis numero venientes congressi, profligati sunt, nonnullique spectabiles viri ex illis postquam capti vinctique fuissent, inaudita crudelitate trucidati sunt, iidem vero Balassanj villas aliquot in eodem itinere depredati sunt, rusticus eciam vnus in possessione farnas per illos tum interemptus est, et quidam alius rusticus a quo res abscondite dicti prouisoris per tormenta examinabantur, igne pulueris pixidum vsque adeo cruciatus est, ut detrimentum illius salua reuerentia coram sacratissima cesarea maiestate vestra referre non possum.

Deinde D. Zajj, et Balassa, cum nescio quid Thesauri (ut tum dicebatur) in quodam claustro in regno Moldauiie habito perquirere nitebantur, cum toto exercitu sacratissime maiestatis vestre, ad districtum Maromaros, dicionem serenissimi principis mej, venientes, misere rusticitati dampna plurima intulerunt, qui et domos combussisse et homicidium illic patrasse dicuntur.

Cum vero dominj commissarij sacratissime maiestatis vestre ex mandato sacratissime eiusdem maiestatis pro cognoscendis causis violatarum induciarum ad Zewlews venturi iter agebant, tantum abest quod ipse Balassa pro mandato maiestatis vestre iudicio sese accommodare voluisset, ut res, sales et boues miserorum colonorum, qui sales ex Maromaros eferre habebant, illic omnes adimj fecit, vnde, quantum ex querimonijs illorum ad serenissimum principem meum delatis percepj, damna illis plusquam in valore 4000 florenorum intulit.

Nec id mihi pretermittendum esse videtur, sacratissima caesarea maiestas, nam certe domini quoque commissarij maiestatis vestre videntur mihi vicij hic commisisse, quandoquidem postquam ad Zewlews venissent, coram commissario serenissimi principis mej et alijs palam dicebant, nil plenj mandati, neque eciam aliquid instructionis a defuncta pie memorie sacratissima caesarea

maiestate aliud habere, sed totum mandatum totam denique eorum instructionem a domino Zajj pendere, et ob hoc si quid illis proponeretur, res ea in diem tum crastinum deferretur, et nec eo die pro tribunali condebant, antequam cum ipsis dominis Zajj et Balassa diucius consultabantur, et quemadmodum per illos edocebantur sic in iudicio loquebantur, inde factum est, ut cum ij qui causarum aut actores aut in causam attracti essent, munus iudicis olebant, et sic nec veritas causarum cognosci nec sententia recta pronunniari poterat, sed procuratores verba tantummodo futilia et ignominiosa contra principem meum efucebant.

In presentia preterea dominorum commissariorum in Zewlews, idem Melchior Balassa segetes per prefatum arcis Huzt proprio illius semine seminatas, et iam per illum tum demessas ex possessione halmj, que a Zewlews duobus aut tribus miliaris distat, auferri fecit.

In eadem preterea halmj dominis commissarijs tum reuisionj causarum incumbentibus, Balassa castellum edificauit, quod ut demoliretur nostri apud dominos commissarios vehementius instabant, et protestabantur, illorum tamen iusta admonicio, aut petitio nil profuit, et sic cognicio causarum de uolatis inducijs per dominos commissarios premissa et prorsus neglecta est.

Post solutionem dominorum commissariorum Zajj et Balassa coacto exercitu ad Bathor transeuntes ibidem Castellum exuerunt.

Inde ad domum et curiam nobilitarem egregij quondam franciscj Nemetj Miske uocatam uenientes, nullis presidariis illic inuentis demoliti sunt, hic tamen Balassa propterea quod egrotabatur per se non interfuit.

Inde iterum dominus Zajj cum Balassa coniuncti per bona Magnifici Georgij Bathorij transeuntes multa damna miseris colonis intulerunt, insultabantque contra serenissimum principem meum, et gloriabantur, quod ipsi pauca illa militum manu, qua erant, principem meum e regno Hungarie eijcerent, collectisque vndique militibus tam Hungaris quam germanis, ad bona magnifici Joannis

prenj, vbi plurima vndique erant promonthoria uenientes, propriumque ipsorum commodum querentes, promonthoriaque ea vindemiare et decimare volentes, in possessionem Ardo condescenderunt.

Vt autem facilius uina ad Arcem huzt prouenientia percipere, uiasque arcis eiusdem intercludere possent, castellum tertium in Zewlews aedificare cogitauerunt, colonos quoque illius pertinentiarum omnes ad uendendos trabes compulerunt, et iam magna in parte ligna et trabes in aedificationem illius castelli aduecti fuerant.

Cum uero ipse interim mandatum serenissimi principis mej accepissem, dominum Zajj per specialem meum seruitorem requisiti rogans et adhortans, ut Castellum erectum demoliretur, et a talibus factis supersederent, ne ex hoc plurima mala orirentur, respondit, quemadmodum ego Varadinum demoliri nollem sic nec ipsi quoque castellum edificatum demoliri uellent.

Bona quorumcunque nobilium quae per ipsum Balassa tum diuersis exactionibus, tum educillationibus uinorum vexata sint, commode uel ab alijs quoque sacratissima maiestas uestra intelligere poterit.

X.

Miksa császár és magyar király négy magyar tanácsosának véleménye a János Zsigmond-dal tervezett békekötés pontjairól. Kelt 1565. május 5-dikén.

Sacra maiestas cesarea, et domine domine clementissime.

Articulos condicionum pacis, cum duce Transyluano inita, quos sacra maiestas uestra nobis quatuor fidelibus suis consiliarijs seorsim, pro declaranda in illis opinione nostra, reuidendos dedit, reuidimus; de quibus haec que sequuntur, nobis humilime uidentur.

Secundus articulus qui continet quod Transyluanus et sui successores, Transyluaniam a maiestate uestra sacratissima et futuris Hungarie regibus recognoscent, tanquam obediens, et subiecti corone principes, fidelitatis etiam, et subiectionis iuramentum praestando, nobis per omnia tanquam bene

et pro rei exigentia conclusus probatur. Illud quoque quod in omnibus regni necessitatibus, pro eiusdem defensione sacre maiestati vestre assistet, utque uiceuersa maiestas quoque uestra et eiusdem successores ipsi Transyluano, et prouintie illi, tanquam regni membro, defensione atque protectione assint, summe necessarium esse uidetur. Ille enim si a Turca inuaderetur, ad resistendum ei proprijs uiribus non est sufficiens, si uero, quod deus auertat, contingeret illum cum Transyluania periclitari et perire, idem periculum Hungariae quoque regnum maneret, quando pereunte Transsyluania, Hungaria quoque in periculoso admodum statu esset futura.

Sextus quoque articulus, nobis per omnia probatur.

Septimus etiam placet, tanquam ualde necessarius. Sed cum iste pacis conclusiones debeant esse secretae, ne perueniant ad noticiam Turcae, non uidemus qua ratione possint in occulto esse, si cum statibus, et ordinibus Transsyluaniae, ratificationis, et approbationis causa erunt communicandi. Admonendus itaque hac in parte dux erit, ut cum de suo agatur periculo, caute ualde agat: et fortasse nouit ille modum quo hoc totum negotium secrete perficiat. Hoc unum tamen isto in articulo mutandum, si fieri posset uideretur, ut ubi positum est, quod Transyluani recognoscant sacratissimam maiestatem uestram, et eius successores Hungariae reges, pro superiore domino et capite in Hungaria, loco superioris domini et capitis poneretur, quod: pro Rege maiestatem uestram sacratissimam et eius successores recognoscent. Totius enim hoc uidetur, ne quis cum tempore circa uocabula illa cauillari queat.

Octauus totus uidetur.

Nonus quoque de collatione bonorum, et iudicij, postquam iam semel est concessus, et mutari non posse uidetur, placet. Nisi quod addendum uideretur, ne bona ecclesiastica, que in Transsyluania ipsa diuersa et non parua sunt, ac ad aliquot milia colonorum sese extendunt, dux ipse aliquibus perpetuo iure donet. Bonum etiam uideretur, si fieri posset, ut quemadmodum ab antiquo

semper appellationes in iudicij, ex Transyluania facte sunt ad superiorem sedem iudiciariam sacratissime maiestatis vestre, id nunc et deinceps quoque fieret. Multum enim momenti hoc afferret ad id, ut Transyluani a maiestate uestra sacratissima tanquam Rege Hungariae pendere sese agnoscant. Si tamen fieri non posset, curandum omnino nostra opinione uideretur; ut id saltem in comitatu Bihoriensi, qui extra Transsyluaniam est, obseruaretur, atque ut bonorum quoque collatio in hoc comitatu uacantium, soli sacratissimae maiestati uestrae et eius successoribus regibus Hungariae reseruaretur.

Postremo ubi Stephanus Bathori in propositione maiestati uestre sacratissime oblata petit, ut tractatus istius pacificationis, ab ordinibus quoque regni sacratissime maiestatis uestre Hungariae confirmentur, iustum quidem hoc uideretur, quum itidem futurum sit ex parte statuum Transsyluaniae: sed cum id secreto fieri nequeat, summopere uerendum est nostro iudicio, ne tota istec res palam fiat imperatori Turcarum, eoque facto nihil de generali cum illo pace sequatur, et Transyluanus quoque ipse grande subeat periculum. Declarandum itaque hoc oratori ipsius uideretur, et respondendum, quod cum et alioquin in articulis ipsius pacificationis de hac confirmatione ordinum regni nulla sit facta mentio, maiestati uestre sacratissime uideri, hanc confirmationem esse differendam in aliud magis idoneum tempus, quo postea maiestas uestra sacratissima curatura sit, ut ille hac quoque in parte securus esse possit. Vel si adhuc instare pergeret, maiestas uestra sacratissima ab ipso modum querat, quomodo, et apud Transyluanos et Hungariae status, casu quo confirmatio ista iam nunc fieri debeat, articuli concludere huius pacis manere possint secreti. Vbi uero nomine dominj sui id quoque petit, ut maiestas uestra sacratissima sese fidei uinculo asstringat, de ferendo necessitatis tempore auxilio, quo ingruentes hostes depellere et sua tempestiue tueri queat, id quoque iustum nobis uidetur, tanquam et alioquin in ipsis articulis conditionum pacis comprehensum; quod uero in fine addit, dominum suum fore contentum sola Transyluania, modis et condi-

tionibus iam antea per maiestatem vestram sacratissimam oratori regis Polonie datis, de his conditionibus quales sint, nobis nihil constat.

Hoc quoque minime pretereundum duximus, ut restitutioni artium Mwnkach, et Hwzth, certus dies, et is quo breuior fieri posset, prefigeretur: quicquid enim caret termino, uadit in infinitum.

Et hec sunt domine clementissime que nobis quatuor in premissis humilime uidentur, que omnia quidem pro sacrae maiestatis vestre mandato curabimus, ut teneantur per nos secreta, nec a nobis quoquam emanent.

Eiusdem sacratiss. M.-tis V.

fideles et humiles
capellani et seruitores
Strigoniensis
Agriensis,
Transsylvaniensis et
FRANCISCUS BATHJANJ.

Hátára jegyezve: *Opinio quatuor consiliariorum Hungarorum.*

(Egykoru másolat a bécsi cs. titkos levéltárban.)

TOKAJ VÁROSA CZÉHEINEK ALAPSZABÁLYAI.

IV. Gombkötőczéh 1689-ből.

(Az egész magyar.)

Mi Lengyel Ferencz nemes kir. szabad Kassa városának főbirája és tanácsi Devényi Ferencz, Bajmoczy Sigmond, Jászay László, Isakovics Mátyás, Lichy Sámuel, Karove Jakab, Pelsőczy András, Menczeli Kristoff, Dominik Lőrincz, Bochnyai János, Komáromi György és Fraancz Jakab etc. idevaló gombkötőczéh tagjaival u. m. Isakovits Mátyás, Rutkay János, Dutka Pál, Hilyay Mihály, Pataki Gábor és Szfako Andrással együtt a tiszatokaji gombkötőknek ugymint: Gombkötő Pál, Gombkötő György, Eperjesi János, Fejerpataki Mihály, Rác Mihály, Gombkötő János, Rác Pál és Josvai Jánosnak alázatos instantiajokra kiadtuk az idevaló gombkötőczéh articulusait pecsétünkkel megerősítve, minthogy az ők régi artikulusai-

kat a közelebbi esztendőben esett tűznek hertelensége megemésztette.

Kelt nemes királyi Kassa szabadvárosában 1689 juliusnak 20-ik napján.

1. Articulus. Az gombkötő czéhnek szabad legyen esztendőnként karácsony előtt való vasárnap, két czéh mestert választani az ő szabad akaratjok szerint, valakit szintén akarnak ő magok közül.

2. Az nemes és tiszteletes királyi szabad városnak Kassának régtől fogva becsületes rendtartása szerint minden új birói választáskor tartozik az egész czéh tisztességes ajándékkal.

3. Valaki az czéhben be akar állani, hozzon nemzetségelevet, váltsa fel az város igazságát (azaz szerezen városi polgári jogot) és bizonyítsa meg tanuló levelével hogy igaz czéhbeli helyen tanult. Azután kövesse ki az mester remeket, mikor pedig azt követi tartozik az czéhbe negyvennyolcz pénzzel és két pint borral. Az mester remek pedig két darabból legyen. Elsőbben egy öreg száras (itt határozottan száras van a szövegben mindkét helyt) Gomb ezüst és arany fonalból és kétféle színü selyemből legyen. A másik darab pedig 24 száras gomb, középszerű és tiszta selyemből, az gombnak felyül az csipkéje arany fonalból legyen, azonképen az kis gombja is arany fonallal legyen.

Ez penig mind az két darab az czéhbe szolgáltatassék be; ha megvető leszen, tartozik 34 font viasz birsággal.

4. A remekcsinálás után váltsa fel a czéhet, és ha feladják neki, tartozik az czéhbe 2 ft. és két pint borral, és a czéhnek egy collatioval, az melyben három tál éték legyen az ő szabad akaratja szerint és ehez adjék 80 pénzt és egy pint bort. Az ifju mester pedig tartozik az czéhnek minden szolgálattal ugy mint kapu állással és halott hordással.

5. Esztendő mulva tartozik az mesternek mester asztallal, 4 tál éték legyen az mint következik:

Első tál éték: tiszta borssal két kappan avagy két tyuk, sárkóczczal és riszásával.

Második tál éték: Sült legyen, egy töltött malacz, egy lud, egy kappan, négy töltött tyukfi, 8 font disznóbus-pecsenye, 8 font bornyuhus-pecsenye, 8 font tehénhus-pecsenye és egy nyulnak az utolsó része.

Harmadik tál éték: Káposztás hus.

Negyedik tál éték: Riskása tejjel, trágyával.

Ezekután gyümölcsöt adjék az minémüt talál.

Ezek mellé adjon 2 ft ára bort és utoljára mutassék fel egy pint bort; ha pedig ezeket nem akarná, adjék helyébe 12 frtot és az mesterek készítenek egy mester asztalt vele.

6. Senkinek a mi czéhünkön kívül se az városban se az hostatokban ne legyen szabad a mi mesterségünköt mivelní se árulni, s akármely kereskedő ember gombokat boltjában, vagy patikájában avagy máshelyen az piaczon kirakni és árulni ne merészeljen. És arra is szabadságunk legyen bíró uram hírével az kontároknak munkájokat elvonnunk a kik czéhen kívül, titkos helyeken alattomban mivelnék, mely elvett munkának két része a becsületes nemes tanácsé, harmadrésze pedig a czéhé legyen.

7. Mivelhogy sok hemplérek vannak, városokon, falukon, kik mesterségeket igazán nem tanulták, ezek az ő miveket vásárra, sokadalomra elhozzák; úgy vagyon szabad elhozniok és eladniok, de úgy hogy először bíró urunk hírével az ő műveket meglássuk ha jó-e vagy nem, holott ha mi jó nem leszén szabadságunk legyen azt elvenni, melynek két része az tiszteletes tanácsé, az harmadik része pedig az czéhé legyen.

8. Senkinek az mesterek közül, ne legyen szabad két inasnál többet tartani akár szegény akár gazdag, azt is úgy, hogy egyiket a másik után egy esztendő mulva szegődtesse be. Mig az inas be nem szegődik, ne legyen szabad egyebet mivelní csak zsinort verní és selymet tekerní. A ki ezt megszegi tartozik 12 f. viasz büntetéssel.

9. Az inas az czéh eleibe hozza atyja fiait, vagy egyéb tisztességes embereket, kik megtudják mondani hogy micsoda nemzet, hogy igaz ágyból való-e; mutasson nemzet-séglevelet s két tisztességbeli személy legyen

kezese hogy három esztendeig tanul; adjon a czéhnek 48 pénzt. Beszegődés után mesterével együtt adjék az egész czéhnek két tál étket és két pint bort.

10. Ha valamely özvegy aszszony az mivet akarja miveltetni tartson tökéletes jámbor cselédet, jó mivet miveltessen s tartozik az özvegy aszszony az egész czéhnek minden engedelmességgel; inast nem szabad szegődtetni, de ha idegen legény jó, kérjen legényt az czéhtől és mindek előtt tartóznak az özvegy asszonymnak legényt adni; de az özvegynek csak addig szabad az mivet miveltetni, az mig az ura nevét viseli.

11. Ha valamely mester czéhen kívül másutt lenne esztendeig három napig és haza jönne és itthon nem létének elegendő okai nem lennének és az czéhet kívánná, ez azután ujra nyerje meg az czéhet minden igazságával.

12. Az ki hemplérektől venné átal az művet, azt elvegyék, két része annak az tiszteletes tanácsé harmadik az czéhé. Idegen országból hozott mivet senki az maga mivével ne egyvellítse, hanem külön tartsa, az czéhmaster pedig minden fertály esztendőben járjon körül az mestereknél, hogy meglássa ki mi művet mivél avagy árul.

13. Ha valamely mester fia az czéhet akarná követni, csak az felével tartozik az czéh igazságának. Az mester pedig az ő fiát szabadon mondhatja vala mikor akarja; ha mester fia venné mester leányát házasságra, tehát csak egy collatióval tartozik az mestereknek, az többítől ment ember legyen.

14. Ha valaki más legényét elidegenítené 12 ft. viaszszat fizessen s az legény fertály esztendeig vándorolni menjen, ha haza jó ott mivélhet az hol akarja.

15. Az czéhmaster minden hónapban tartozik az czéh tábláját elbocsátani összegyűlésre, s ha valamely mester be nem menne ok nélkül, 2 ft viaszszat fizessen, az legény 1 fontot.

16. Ha valamely mester az czéh mesterek között egyet meghazudtolna vagy valami gyalázattal illetné, azt szintén olyannak tartsák mintha az egész czéh ellen vétett volna. Azért tartozik 4 ft viaszszat bírsággal, ha pedig legény cselekszi 2 font bírsággal.

17. Minden mester engedelemmel tartozik az czéhmasternek minden tisztességes dologban. Ha valahol együtt vannak mester asztal adásban vagy egyéb tisztességes lakásban, ha valamely közülök bucsuvétlen el menne, az mester 2 font, az legény 1 font viaszszal tartozik.

18. Ha mester legény jön az városba menjen a czéhmasterhez, az kinek szabad két hétig az vándorló legényt nála tartani és miveltetni; de két hét múlva osztán oda adja, az kin az szer vagyon, mindeneknek előtte az özvegyeknek adják. Tartozik pedig az legény látóhetet két hetet szolgálni; az ki ezt megszegi, tartozik 4 ft. viaszbirsággal. Az legény az kit másutt mondottanak szabadon és ide jó tartozik a czéh ládájába 12 pénz. Az itt való legények pedig az vándorló legényeknek, az ki igaz czéhben tanult tartoznak tisztelő pohárral.

19. Az ifiu mester míg a czéhnek minden igazságát meg nem adja ne tartson többet egy inasnál.

Nötelenül pedig ne éljen tovább az ifiu mester esztendő három napnál hanem megházasodjék.

20. Az legénynek az ki mindenféle mivét jó módon megtud mivelni negyven pénze legyen egy hétre, az kit pedig szabadon mondanak, míg félesztendeje el nem telik annak többet ne adjanak husz pénznél, a ki megszegné tartozik a czéhnek tiz font viaszbirsággal.

21. Az ki a czéh végzését felbontaná megvetné vagy titkát elárulná, tiz font viaszbirsággal büntetessék.

22. Az czéhben tanult vándorlegény oly helyen az hol czéh nincs 14 napnál tovább ne mivljen, ha pedig idevaló legény a czéh boszszuságára 14 napnál tovább maradna ilyen hemplér helyen s osztán hazajöne, tartozik 10 font viaszbirsággal.

23. Ha valamely inast az czéh előtt szabadon mondnak, tartozik két tisztességes tál étellel az ő szabad akaratja szerint és két pint borral.

24. Valamely ünnepnap praedicatio vagyon, az mely mester miveltet 10 órának előtte, 8 font viaszbirsággal tartozik, ha pedig a legény mivelve ura barátságáért, tar-

tozik 4 font viaszszal. Ha pedig oly ünnep esik az kin két praedicatio volna, tartozik az egész napot ünnepelni. Ha pedig az mesterlegény mivelő nap ünnepet szabna és ura mivét elhagyná és másutt sétálna avagy részegessédnek, tartozik 2 font viaszbirsággal, valaményszer azt cselekszi.

25. Articulus. Mikor az czéhmaster eljártja az czéh tábláját a halotthoz, és ha valamely mester el nem menne tartozik 1 ft. viaszbirsággal, ha pedig mester házánál vagy az halott, tehát mind legényestől tartozik oda menni. Ha pedig halotthoz kívánják az czéhet, annak az ő jutalma legyen huszonöt pénz.

ÖREG RÁKÓCZY GYÖRGY ÖZVEGYÉNEK,

Lorántfy Zsuzsánnának

LEVELEZÉSE.

(1649—1655.)

Közli: Szilágyi Sándor.

XII.

16. septemb. 1650.

Susanna Lorantfi celsissimi quondam Domini Georgii Rákóczy Principis Transylvaniae, partium regni Hungariae Domini, et Siculorum comitis etc. Relicta etc.

Generose nobis grate salutem cum favore nostro.

Elhisszük fiunk az oda be való állapokról tudósította kegyelmedet. Nekünk az mint írja még kedden ha megindulhat, a mely későre lenne, mi azt talám nem fogjuk megvárni, hanem, ha az jövő kedden nem is, szerdán innét megindulván, haza megyünk, kinek ahoz képest legyen mindenekre provisiója. Tartsa meg isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in curia nostra Pocsaiensi die 16. septemb. 1650.

SUSANNA LORANTFI m. k.

Külczim: Generoso Andreae Klobucicski universorum bonorum nostrorum in

Hungaria existentium Praefecto etc. nobis grato.

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

XIII.

1651. Jan. 30.

Susanna Lorantfi Celsissimi quondam Domini Georgii Rákóczy Principis Transylvaniae partium regni Hungariae Domini, et siculorum Comititis etc.

Generoso nobis grata. Salutem cum favore nostro. Elhiszszük lehet értésére kegyelmednek is mikorra rendelték a fejevári gyűlést meglenni; azért akartuk kegyelmednek értésére adni, kegyelmed is menjen be, és a mi ott laendő dolgainkra legyen szorgalmatos vigyázása, gondviselése. Tartsa Isten jó egészségben kegyelmedet. In arce nostra Fogaras, die 30. Januarii 1651.

SUSANNA LORANTFI.

Külczim: Generoso Stephano Szentpali de Homorod Szent Pál, Aulae nostrae familiari etc. nobis grato.

30. Januarii 1651. Asszonyunk ő nagysága Fogarasból az gyűlésben levő praesentiamról.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XIV.

1651. Mart. 6.

Illustrissima Domina Principissa nobis observandissima.

Fogarasból 4. Februarii küldött kegyelmed levelét vévén, értjük, hogy kegyelmed az Extraordinaria szolgáltatásának terminusára más foglalatossági miatt szolgálait fel nem küldheti, melyben az mint ennek-előtte is megirtuk kegyelmednek, igyekeztünk ugyan kegyelmedhez s szerelmes gyermekihez való jó akaratunkat megmutatni, s hivatalunk szerint szolgálai is, de mivel császár és koronás király urunk ő felsége bizonyos okokra nézve az praefigált terminust dilatióban vezette, ezaránt való igyekezetünket is azzal együtt más alkalmas üdöre kölléték halasztanunk; kiről annakelőtte is tudósítottuk kegyelmedet, reményljük is eddig elvette levelünket, nem lesz azért semmi

hátramaradás az kegyelmed dolgaiban, noha szolgálait föl nem küldötte; elhozván pedig isten azt az üdöt experiálni fogja kegyelmed mind jó akaratunkat s mind az kegyelmed s szerelmes gyermeki szolgáltatjára való készségünket. Éltesse isten kegyelmedet kedves jó egészségben. Datum Viennae Austriae 6. Martii 1651.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Servitor paratissimus
PAULUS PÁLFFY.

Külczim: Illustrissimae Principissae Dominae Susannae Lorantffy Illustrissimi condam Domini Georgii Rákóczy als Principis Transylvaniae Relictae viduae etc. Dominae nobis observandissimae.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XV.

10. Martii 1651.

Illustrissima Principissa
Domina observandissima.

Fogarasról irt böcsületes levelét kegyelmednek, kegyelmed főember szolgálja Mednyánszky György uram, nekünk itt Bécsben megadá. Mely által, hogy kegyelmed benünköt, ő fölségéhez küldvén, jámbor szolgálait látogatni akart, kegyelmedtől igen kedvesen vettük s közölvén Mednyánszky uram velünk, kegyelmednek ő kegyelmére bizott dolgait, magunk voltunk ő fölségénél audientia szerzők ő kegyelmének, s jó végben jüvésében az dolognak tehetségünk szerént munkálkodók, kiről ő kegyelme szóval tehet relatiót s bizonságot kegyelmed előtt; mivel experiálhatta, mely kész voltal kívántunk kegyelmednek s kegyelmed szerelmes fiának, az erdélyi fejedelemnek szolgálunk; maradván azon kegyelmetekhez való jóakaratusban s affectiónkban mind végig állhatatosok s tökélletesek, és kívánván, hogy isten kegyelmedet értesse nagy jó egészségben. Viennae die 10. martii anno 1651.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Servitor paratissimus
C. PAULUS PÁLFFY m. p.

Külczim: Illustrissimae Principissae Dominae Susannae Lorantffy. Illustrissimi

condam Domini Georgii Rákóczy, alias Transylvaniae Principis, Partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis Relictae Viduae etc. Dominae observandissimae.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XVI.

1651. septemb. 9.

Susanna Lorántffy celsissimi quondam domini Georgii Rákóczy principis Transylvaniae, partium Regni Hungariae domini et siculorum comiti etc. relicta etc.

Generose nobis grate, salutem cum favore nostro. — Sárosról sexta die praesentis nekünk irt kegyelmed levelét elvevén, beteges állapotját szánakozással értettük s hogy abból Isten kegyelmedet megkönnyebítse, sokáig jó egészségben megtartsa és vissza is egészséges állapottal meghozza kívánjuk. Az atlaczot meghozták, Pázmány Miklós dolgában való választételünket kegyelmed írásához képest alkalmaztatjuk, alá jűvén szolgálja. Az munkácsi tisztek egy részük egyebet nem cselekesznek — a mint meg is hagytuk — mint az előtt, már hozzá fogtak az zab kaszáláshoz, elhisszük az tisztek eljárának dolgokban s vigyázásokban, ezután ha bizonyost érthetünk s módunk leszen benne kegyelmedet tudósítjuk felőle. Tokaji épület dolgát a mi illeti, magunk is alámentünk vala fiunkkal ez elmúlt szeredán s annak a rozsz rongyos várnak minden romlását a mennyire lehetett megnézegettük s parancsoltunk is fából való építtetése felől, csakhogy kőből most az semmiképen nem lehet. Az szerencsi udvarbírád magát rendeltük, hogy Karádra elmenjen s mentül szebb, öregebb tölgyfákat szerezzen, kit pénzben s kit egyébaránt s szállíttassa alá. Zemlyen vármegyje is a minemű gratuitus labort rendelt Tokajhoz, hétfőn az szekerek Tályára gyűlnek s onnét a regéczi hegybe rendeltük őket fahordani, az mennyire lehet, kit pénzért s kit egyébaránt építtetjük, valamiben módunk leszen. Az Bodrog hidjának csinálásához, fájának hordásához is hétfőn hozzáfogatunk. Tólnay uram háza építésére is vagy gondunk. Serfözöt igen akarnánk, ha kegyelmed szerezhethetne, bár kettőt is, mert valóban nagy szükségünk vagy on reájok, Má-

don is az borházat serföző háznak fordíttatjuk. Ott Sároson, hogy kevés majorságunk vagy on, arról nem tehetünk, tavaly is elég kevés volt. Az mészárosokat mi immár úgy rendeltük, hogy egy mészárszéket magunknak foglaltatunk s abban mi hust vágatunk, a mi nyereségünk leszen inkább ráköltjük. Az kompokon hogy követ hordjanak megparancsoltuk mindjárt. Trajherek még eddig meg nem találtak bennünket, hanem Gedeon György kérne egy nehányat, de mi csak bényei borainkat ígértük kostolásra, meglátjuk, mint alkhathunk vele. Az ecclesiák dolgáról kegyelmed több dolgai között ne feledkezzék. Az praesbiterium állapotjáról is, az praesbitererek keze írása alatt testimonialist hozzon. Az pozsoni (Lorántffy Zs. saját kezével) doctorral kegyelmed beszéljen, mint-hogy ezelőtt is curált bennünket, tudja természetünket, humorunkat, noha most Istennek hála semmi szükségünk nincsen reá, mindazáltal, ha kívántatni fogna, micsodás purgatióval kellene humorunkhoz képest él-nünk, consignáltassa kegyelmed.

Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmedet.

Datum in arce nostra S.-patachiensi die 9. septembris 1651.

SUSANNA LORÁNTFFY m. p.

Külczim: Generoso Andreae Klobucicski universorum bonorum nostrorum in Hungaria existentium praefecto etc. nobis grato.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XVII.

1651. nov. 11.

Susanna Lorántffy celsissimi quondam Domini Georgii Rákóczy Principis Transylvaniae partium regni Hungariae Domini, et siculorum comitis etc etc. Relicta etc.

Generose nobis grate salutem cum favore nostro. Ma érkezhén Huszti István Erdélyből hozott egy szekeren husz vég posztót, egyik végét itt hagyatván az tizenkilenczet hetfőn elküldjük az kegyelmed kezéhez. Az mennyi pénzt pengig ezelőtt parancsoltunk, hogy az ecsedi számtartó által vétetett bo-

rok megfizetésére ide küldjön kegyelmed, ha eddig meg nem indultak vele erre, kegyelmed csak küldje Szerednye felé, mert innét az szekerekkel megindulnak immár az borokért. Tartsa meg isten jó egészségben kegyelmedet. In arce nostra Ecsediensi 11. novembris 1651.

SUSANNA LORANTFI S. K.

Külczim: Generoso Andreae Klobuscicski universonum bonorum nostrorum in hungaria existentium Praefecto etc. nobis grata. (P.H.)

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

XVIII.

1652. Jan. 15.

Kegyelmes asszonyom.

2. praesentis Balásfalván irt méltóságos levelit nagyságodnak vöttem alázatos engedelmességgel az procuratoriákkal együtt.

Az monumentum csinálók itt vannak immár Patakon, beküldvén őket, elérkeznek az hátramaradt részivel is az monumentumkönek. Ehhez képest immár köll-e oda befárasztanom hámsért vagy nem csak főszer számért? nem tudom, mert az mennyire megyen neki való költség szekeres költségivel együtt, Eperjest is megvehetnének ugy. Palatinus uramnak való sajtokat várnám; salétrom gyűjtőnek isalétrom felől.

Hopmester uram Ujhelyben vagyon az mint az elsőbeni levelemben is megirtam nagyságodnak, az felesége hol jobban, hol lassabban vagyon.

Tegnapelőtt Tokajban rándultam vala, Kis-Bodrog felől való bástya minthogy igen rossz, meghagytam, hogy palánkfával csinálják környös körül, addig el sem jöttem onnat, mig az árkát el nem intéztem, s hozzá is kezdtek az ásásához mindjárt. Ott levén most munkácsi gyalog is, ha serénykednek az porkolábok, tavaszig beállathatják, meg is fonathatják az bástyát.

Szintén most nincs istennek hálá semmi oly gonosz hireink; mindazonáltal Tokajban levő 50 munkácsi gyalognak husza, hogy elmenjen Szántóra meghagytam. Az bor lassan kel mindenütt, szegény az ember.

Meghagytam Csernátoni uramnak, ke-

zéhez vegye az tokai 16 tarczali curiákat, inventálván minden azokban levő eszközöket s viseljen gondot ennek utánna az korcsmákra, szőlőkre is, ha megmarad az udvarbiróságban, ha pedig nem, utána való successornak leszen gondja reá.

Az ecsedi udvarbíró igen elnyomorodott, én soha nem tudom hol vegyünk udvarbíró-t oda, a nélkül azt az helyet hagyni csak nem jó.

Most examináltatom ratioit az udvarbíráknak, itt levén Tarczali Ferencz is, ugyan itt házamnál examináltatom előttem. Hárman vannak rajta, negyedik magam.

Bíró János szépen megmenekedik, Gönczi András az szerint. Bodoki soha ki nem gázol belőle, sem Maxainé. Patzoki István régi vadászai udvarbírónak leszen valami kevés defectusa. Azon vagyok kegyelmes asszonyom e télen semmi ne maradjon hátra benne. Certificáltattam mindeniket az kiknek kün vagyon difficultások; Göntzi nem akar megmaradni, azon leszek mindazonáltal megmaraszszam.

Kegyelmes asszonyom, az Ujhelyi Horváth György háza pusztán áll; az asszony ugy értem Báriban lakik az leányánál, ha nagyságod kegyelmessége tenné le az inscriptionalis summáját az udvarbíró neki, egyéb aránt is ugy értem az asszony mind telekiben s mind pedig ahhoz tartozó szántóföldekben sokat elzálogosított.

Fiat. Gergelylyel ma is beszéltem; drága igen az marha, 30 talléron veszik bokrát, ötven ötvenként forinton. Ott benn köllene venni. Éltesse isten jó egészségben nagyságodat kegyelmes asszonyom. Sáros-Patak 15 januarii, anno 1652.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgálja

KLOBUSICZKI ANDRÁS.

Külczim: Celsissimae principissae dominae dominae Susannae Lorantffy, illustrissimi quondam domini Georgii Rákóczy, alias Transylvaniae principis etc. relictae etc. dominae dominae clementissimae.

(Az egész levél Klobusiczki írása.)

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

XIX.

1652. jul. 12.

Susanna Lorantffy Celsissimi quondam Principis Domini Georgii Rákóczy Transylvaniae Principis Partium Regni Hungariae Domini et siculorum comitis etc. vidua.

Generosi nobis honorande salutem et omnem prosperitatem. Az gyöngyösiek állapítja miben léssen a mézárszék végett és mint tudósított bennünket az ónodi udvarbiró felől, im levelét in specie kezéhez küldöttük kegyelmednek his inclusis. Immár palatinus uramnak ez elmúlt napokbeli irásunk szerént tudtára kell adnunk. Kegyelmed tekintse meg. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmedet. Datum Borsi 12 Juli 1652.

SUSANNA LORANTFFI.

P. S. Az minemő leveleket hadtunk volt felkerestetni azokat kegyelmed keressesse fel. Bekényi uram reversalisa és az tokaji porkoláboké is kellene, tudja Bresztynski az idvezült fiam ládát.

Külczim: Generoso Andreae Klobuciczky bonorum nostrorum in Hungaria existentium praefecto etc. nobis gratissimo.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

XX.

1652. aug. 9.

Illustrissima Domina Principissa, nobis observandissima.

Sub dato 15. Julii Sáros-Patakon kelt levelét kegyelmednek, az includált ő felségének szólóval együtt nagy becsülettel vettük. Nem volt szükséges, hogy a Zeleméry familia dolgában informáljon bennünket, mivel annak állapotjáról mi még szegény üdvezült kardinál Pázmány uramtúl s mind pedig szegény palatinus uramtúl is elegendő s voltaképen való informatiót vettük, holott szegény kardinál uram a többi között azt is recusálta, hogy Istenben elnyugodott Forgács Péter uram sokkal többet vett volna fel negyven ezer forintnál. Ezeknek peniglen az embereknek az ő panaszt csak avégre küldöttük meg kegyelmednek, hogy tudósithassuk kegyelmedet miről legyen panaszolkodások s

emlékezhetik arra kegyelmed, hogy azelőtt is egynehány izben panaszolkodtak, jól lehet mi őket attól tartoztattunk, eleikben adván azt, hogy ha mi praetensiójok vagyon, találják meg mindeneknek előtte kegyelmedet illendőképén felőle, oly asszonynak ismertük s ismerjük most is lenni kegyelmedet, hogy senkinek szántsándikkal injuriát nem téssen. Senki egyéb nem volt, a ki legelsőben is kegyelmedek ellen ezen dolgot moveált, hanem csak szegény Bogány Mihály és Forgács László uramék, s azoknak is megmondottuk ne moveálják, mert semmit sem nyernek. Kegyelmed azért ne vélje, hogy valami injuriája következne eziránt, sőt securus legyen benne valamiből szolgálhatunk és kedveskedhetünk kegyelmednek, semmi alkalmatossággal el nem mulatjuk. Ő felségének szóló levelét kegyelmednek késedelem nélkül megküldjük ő felségének. Csudálkozunk azon, hogy cancellarius uram afféle levelekkel molestál kegyelmedet, holott ha hozzánk jönnek azon panaszolkodók s megértik helyes informatiókból voltaképen a dolgot, legottan fognak veszteket maradni, ha Calumniában nem akarnak esni. Adunk kegyelmednek tudtára, hogy a mi kegyelmes urunk ő felsége nekünk kegyelmesen parancsolt pro octavo die Festi S. Lucae Evangelistae octavat celebráltatunk, adja Isten kedves jó egészségben szerencsésen kegyelmeddel együtt azon időt megérnünk, az octávnának peniglen lehessen szerencsés elkezdése előmenetele s vége is; ha mi dolgai lesznek kegyelmednek, bennünket bizvást requiráljon s parancsoljon, assecuráljuk kegyelmedet, hogy igazságos dolgaiban meg nem fogyatkoztatjuk kegyelmedet. Kivánván in reliquo Isten éltesse kegyelmedet jó egészségben sok esztendeig. Datum in castello Stomffen, die 9. Augusti 1652.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Servitor paratissimus
PAULUS PÁLFI m. p.

Külczim: Illustrissimae Principissae Dominae Susannae Lorantffy illustrissimi condam Georgii Rákóczy Transylvaniae Principis etc. Relictae Viduae observandissimae.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)